

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՄԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարւանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисе, Редакция «Мелк».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է լ է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առաւօրեայ).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խւրաքանչիւր առկառուդին 10 կոպէկ.
Տ է լ է Ք օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՐՈՒՆԻ

ՔՐԻՍՏԻԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հասարակութեան աշակերտութիւնը.— Երբեք չեն
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ապրիլի 10-ը կեղծաւորութիւն.
Փոքրիկ նկատողութիւններ. Նամակ Խմբա-
գրութեան. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՐԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Սերբիական անցքերը. Նամակ
Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.— Հնդկաստան-
ներ.— ՅԱՅԱՍՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԱՐՏԱՐԻՆ
ԿԱՆ. Բազուի կեանքից.

ՀԱՍԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅՈՒՅՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք յայտնեցինք «Մշակի» մէջ, թէ այն
մասնաժողովը, որ հաստատվել է Թիֆլի-
սում Հայ-միացական արձանագրութիւն-
ները ժողովելու և հրատարակելու նպա-
տակով, յայտնում էր արձանագրութեան
մասին որոշումները և հրատարակելու
կամ չկատարելու մասին որոշումները.
Համակարգողների և նուիրատուների կող-
մից, Կրտսերական միջոց լուրջ օ-
ժանդակութիւնը կարեւոր է, որպէս զի
գործը չը ձգձգվի անանկալի տարիներով,
այլ շուտ իրագործվի մի քանի տարիներ-
ով ընթացող և կարող լինի ապա այն
պատմագրական օգուտը, որ սպասվում է
ժողովով ներկայից:

Արդարեւ, պէտք է նախ ժողովին ար-
ձանագրութիւնները, կարգի բերելու, կար-
գացվելու լիակատար կերպով և ապա, երբ
բոլոր ներքին ժողոված կը լինի, այն ժա-
մանակ սկսվի նրանց ուսումնասիրութիւնը
և համակարգութիւնը մի ամբողջացած
գործ ստեղծելու համար, անհրաժեշտ ծա-
նօթութիւններով և բացատրութիւններ-
ով: Հասկանալի է, որ որքան ուշ ժողով-
վի ներքին, այնքան էլ ուշ կը կատարվի
նրա մշակութիւնը և այնքան դանդաղ կը
լինի այն հրատարակութեան յայտնում-
ները, որի համար հիմնված է մասնաժո-
ղով Թիֆլիսում:

Իրոք համակարգողներից է կախված ա-
րագացնել մասնաժողովի ծրագրի իրագոր-
ծումը: Եթէ գտնվեն անձինք, որոնք նուի-
րեն որոշ գումարներ այս կամ այն տեղի
արձանագրութիւնների ուսումնասիրու-
թեան համար, նրանք զգալի կերպով կը

նպաստեն գործի աշուղտութեան: Օրինակ՝
Շիրակը իր Անիով, որտեղ գտնվում են
շատ բնորոշ և առատ արձանագրութիւն-
ներ, կարօտ է մի 400—500 ռուբլու օ-
ժանդակութեան, որպէս զի ոչ միայն ար-
ձանագրութիւնները լուսանկարվեն, այլ և
հազարավոր նրանց հրատարակութեան ծախ-
քի մի մասը: Թող հանդէս գան մարդիկ,
որոնք այս կամ այն տեղի արձանագրու-
թիւնների ուսումնասիրութեան համար
յատկացնեն գումարներ՝ և կարճ միջո-
ցում կարելի կը լինի ենթադրեալ հրա-
տարակութիւնների գործը շատ առաջ տա-
նել: Իսկ եթէ կը գտնվեն անձինք, որոնք
իրանց նուէրները կուղղեն մասնաժողովին,
առանց նշանակելու ուսումնասիրութեան
տեղը, այդ աւելի լաւ, այն ժամանակ
մասնաժողովը ինքը կը կարգադրէ գու-
մարները իր բարեհայեցողութեամբ:

Եթէ գործը լաւ կարգավիճակի, եթէ
միջոցներ լինեն և եթէ հրահրվեն մի կամ
երկու լուսանկարչներ՝ որոշ միասնակ
գործիւն արձանագրութիւնների պատճէ-
ները, այն ժամանակ համակարգողները ոչ
շատ մեծ գումարով կարելի կը լինի մի
քանի տարում ձեռք բերել եթէ ոչ բոլոր
ներքինը, գոնէ ներքինի մեծագոյն մասը
և արձանագրութիւնների գիտական ու-
սումնասիրութեան հարցը լուծել դրական
կերպով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԵՐԻՆ ԿԵՆԶԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Այս վերնագրով մի յօդուած ենք կարդում
«C. Петер. Вѣд.» լրագրի վերջին համարում:
Յօդուածի հեղինակը լրագրի խմբագրի իշխան
Էսպեր Ուլստամակին է: Հետաքրքրական է այն
կեղծաւորութիւնը, որի մասին խօսում է Ուլս-
տամակին և որ իսկապէս ապրիլի 1-ը է Ուլս-
տամակին գիտում է օրինաւոր մարդկանց և
պատմում է տխրահայտ Վասիլի Վէրիկի
գործերից մէկը:

Մենք այստեղ կը համառօտենք այդ պատ-
մութիւնը:

Անձնականութիւնը հասած է եղել այն աստի-
ճանի, որ քաղաքային վարչութիւնը բարեւոյ
համարել միանգամայն վերացնել Տէր-Գրիգոր-
բնակիչի բնածն պաշտօնը նրանից ընդմիջ ա-
զատված լինելու նպատակով: Գաղտնիակին մի
տարի է, ինչ վերջացել է տեխնոլոգիական
ինստիտուտի քիմիական բաժնի. գիտելով քա-
ղաքային նա, իր առեղծ, մտածել անգամ
չէ ուզեցել տեխնիկի պաշտօն ստանձնելու. նա
ինչպէս է քաղաքայինից զոր և է՝ գործ:

Ինչպէս են տեսնում էք, քաղաքայինի և Լա-
զօվիկու առաջարկած կանդիդատների արժա-
նաւորութիւնները, համեմատած քաղաքային
վարչութեան նշանակած տեխնիկների արժա-
նաւորութիւնների հետ, աւելի քան ակնյայտի
են, աւելի քան աչք են ծակում:

Մարդիկ նպատակաւոր են, որ գիտեն մի
հարուածով երկու նպատակով սպանել, մի
ձեռքով երկու ձեռքով բռնել. Բազուի քաղա-
քային վարչութիւնը իրաւունք ունի տեսնու-
մի գիտել մի վճռով երկու յանցանք գործել.
առաջին՝ նշանակելով տեխնիկներ հակառակ
նրանց անմիջական իշխանութեան, աւագ-ին-
ժեներ Լազօվիկու, կամ ինչ, որ ոչ մի տեղ
ընդունված չէ, եթէ չը հաշուէ Աֆրիկայի
զբաղեցմանը, և երկրորդ ընտրելով ձեռքի
տակ ունեցած 14 կանդիդատներից վատագոյն-
ներին, ինչպէս վկայում են ամենքը:

Ինչպէս է արդարացում վարչութիւնը իր
վարձուքը Մեզ մօտ պէտք է ծառայեն տե-
ղացիներ և ոչ թէ արտասահմանից, մի կուրս-
կից, Տաթաւից հրահրված երկուներ, առում
է վարչութիւնը Գիտում է երեակայի մարդ-
կային պատմութեան մէջ որ և է վեհ գաղա-
փար, օկզանք, որոնց վատագոյն մարդիկ

Իշխան Ուլստամակի, զանաւոր «C. Петер.
Вѣд.» լրագրի խմբագրի, տեղ է տուել մի
քանի յօդուածների, որոնց մէջ խօսվում էր
հայերի մասին: Այդ յօդուածները շատ ան-
նպատակ գոյներով էին ներկայացնում հայե-
րին *) Բայց շուտով Ուլստամակին առիթ ու-
նեցաւ բացել Անդրկովկասը, լինել էլ միաժա-
նուս Դա այն տարին էր, երբ Թիւրքական
զաւթումութիւնների զոր դարձած հայերը ահա-
գին խմբերով փախչում էին մեզ մօտ Ուլս-
տամակին տեսաւ այդ դժբախտներին, նրա մէջ
խօսեց մարդասիրութիւնը և նա իր լրագրում
յօդուածներ տպեց հայերի մասին, ուղարկու-
թիւն հրահրելով զաւթումութիւնների զոհերի
վրա: Այնուհետեւ էլ նա մի քանի անգամ առիթ
ունեցաւ խօսելու հայկական հարցի մասին
Անդրկովկասում և յայտնեց այն միտքը, թէ այդ
հարցը ուղարկել է, թէ հայ ժողովուրդը հա-
մակված է հաւատարմիկ հպատակութեան զգա-
մունքներով: Միաժամանակ Ուլստամակին չէր
թաքցնում և հայերի պակասութիւնները:

«C. Петер. Вѣд.» լրագրի բնածն այս գիրքը
գէշի հայերը դուր չեկաւ Վերիկին, որ այն
ժամանակ Թիֆլիսում խմբագրում էր «ԷՅԱ-
ՅԱՅ» լրագրին: Համոզված լինելով թէ կա-
րելի է անպատիւ կերպով գրել ամեն ինչ,
նոյն իսկ ամբողջ բաժնաւորներ և արտասու-
րող ակնարկներ, Վասիլի Վէրիկին յայտարա-
րեց «ԷՅԱՅԱՅ»-ի մէջ, թէ իշխան Ուլստամակին
իր հովանաւորութեան տակ է առել հայկական
սեպարատիզմը, թէ նա, Ուլստամակին, ներքա-
կան շահ ունի այդպէս վարվելու համար և թէ
«C. Петер. Вѣд.» նա լ թ ո վ թ ը վ ա ծ
հ ա մ բ աւ ունի:

Այս խօսքերի նշանակութիւնը և միտքը հաս-
կանալու համար առանձին խորագրութիւն է
պահանջվում իշխան Ուլստամակի ուրիշ միջոց
չը գտաւ և չէր էլ կարող գտնել իր պատիւը
վերականգնելու համար, բայց միայն դիմելով
զատարանին: Նա գանգաւոր ներկայացրեց Թիֆ-
լիսի նահանգական զատարանին, մեղադրելով
Վէրիկին զրպարտութեան համար: Դառն չը
կայացաւ Թիֆլիսում: Վէրիկի և Էնապա, Թիֆ-
լիսից, գնաց Պետերբուրգ: Բայց իշխան Ուլս-
տամակին

*) Դրանցից մէկի դէմ, որի հեղինակն էր տիկին
ժէլիսովսկայան, «Մշակը» տպեց մի պատմութիւն
1897 թին:

գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար ի չար
գործագրած չը լինեն. միջնադարեան եղբիւ-
րներ իրանց ամբողջ կազմակերպութեամբ,
ժամանակակից Վերիկիները, կրօնականները
կանող էին արդեօք իրագործել իրանց չարա-
գործութիւնների, քրեական յանցանքների մի-
ջոցներով մասը անգամ, եթէ չը վարագու-
րվէին կրօնի, հայրնասիրութեան վեհ գաղա-
փարների գիտակի տակ... Մարդկութեան լա-
ւագոյն գաւառները պատերազմը համարում են
չարիքների մեծագոյնը. բայց ընդունենք ան-
գամ, որ պատերազմը դառնում, երկու ազգերի
ընդհարման ժամանակ օտարին սպանելը, հա-
լածելը յանցանք չէ: միթէ դա իրաւունք է
տալիս գիտե՞լ մի Փրանսիացու, սպանելով,
հալածելով իր երկրում ապրող մի գերմանացու,
անպատիւ մնալ. երեակայեցէ՞ մի բօլէ, որ
լայնածաւալ Ռուսաստանի բոլոր քաղաքների
վարչութիւնները և մասնաւոր կիմնարկութիւն-
ները ղեկավարվէին մեր վարչութեան բեցեղ-
տով. ո՞վ կարող էր այն ժամանակ մի կար-
հաց ձեռք բերելու նպատակով դաղթել հայրե-
նի քաղաքից, գիւղից մի այլ տեղ, առանց իրան
սովորած լինելու բիսկի ենթարկելու. մարդա-
տես զգացմունքները, զաւթումային ինստիտու-
տները ձեռք դարձրին ընթացքում չարիքի դուրս
խոր արմատներ ունեն արձակած ազգերի,
մարդկային արարածի օրգանիզմի մէջ. հերքե՞
լ նրանց աւելի կրթել, աւելի զարգացնել...

Քաղաքային դուռային հարկաւոր են տեխ-
նիկներ, ընտրեցէ՞ ցանկացողների ցուցակից
ամենարժանաւորներին, ամենանշանակալիներին,
առանց ուշք դարձնելու, թէ նա ինչ ազգու-
թեան է պատկանում և որտեղից է բարեհաճել
մեզ մօտ:

տամակի, ի հարկէ, բաց չը թողեց նրան Վէ-
րիկին խնդրեց, որ դատը քննի Պետերբուր-
գում Բայց այն ժամանակից ահա տարիներ
են անցել, իսկ Վէրիկի խուսափում է դատա-
րանի առաջ դուրս գալուց: Եւ ահա ինչպէս է
պատմում իշխան Ուլստամակին Վէրիկի այդ
քաղաքի փախուստը:

Այն ժամանակից տեղի է ունենում մի
աւելի քան տարբերակ բան: Սկզբում պ-
Վերիկի աղերեսեց մայրաքաղաքը տեղափոխել
գործը, որի քննութիւնը նշանակված էր
Թիֆլիսում, ապա չէր շտապեցնում նշանակ-
վել գործի քննութիւնը,— և ահա, վերջապէս,
մենք երկուստ էլ օտարացեալ ծանուցագրեր,
թէ գործը կը քննվի Խնչպէս է վար-
վում այն ժամանակ շտապողին Փորձաքննի
իդէալիզմի՞ այդ տիպիական ներկայացու-
ցիլը: Նա համարութեամբ սպասում է մի
ամբողջ ամիս պրիցիպալական վերջաւորու-
թեան մօտենալուն և ապա ներկայացնում է
վկայական հիւանդութեան մասին, որը արդե-
ւում է նրան անձամբ ներկայացնում զատարանի
առաջ (որ չէ էլ պահանջվում), մի և նոյն
ժամանակ յանդիմանութիւն ունի յայտնելու,
որ նա, որը ինձ է զրպարտել, մեծ նշանա-
կութիւն է աւելի գործի քննութեանը, կար-
ծես թէ նրան—Վերիկին վերադարձնել են մե-
ղադրելով զրպարտութեան մէջ... Ի նկատի
ունենալով այն, որ միուսական ժողովարա-
նի՞ այդ օրհնի բժշկական ծնիլ կրող
տուել էր մի վկայական, որի մէջ առված էր
թէ մեղադրողը Ֆիդիկական և մասաւոր թա-
նամութիւն ունի,— Դրի մէջ, օտակայն առանց
բժշկական ցուցմունքների էլ հնչող է համոզ-
վել նրա անհեթեթ, հիւանդոտ գործիւննե-
րից վերջին տարիներում (երբ հայտնաւոր-
ւեց մեծութեան ամբողջ խաւարեցրեց «ԷՅԱ-
ՅԱՅ» լրագրի նախկին խմբագրի միտքը),—
այդ պատճառով, յոյս կար, որ նա գո-
նէ առժամանակ կը հանգստանայ իր կու-
կածելի հասարակական գործունէութիւնից,
իրօք այլ բան դուրս եկաւ ներկայացնելով
զատարանին վկայական իր հիւանդութեան
մասին, պ. Վերիկի հէնց այդ օրերը առաջ
փառք շարունակում էր ասպարէզ գալ որ-
պէս դասախօս և նախագահ ընթերցումների
ժամանակ միուսական ժողովարանին մէջ,

Մենք աւելին կանենք. գէթ ժամանա-
կաւոր ապէս պէտք է դերադատել օտարերկ-
րացիներին, հարկաւ եթէ նրանք արժանաւոր
մարդիկ են. Բազուի քաղաքային գործերը
ներկայացնում են հոգեկան Ուլստամակին
անհրաժեշտ է նրան արմատականապէս մաք-
րել, խիստ զեղխեցիկայի ենթարկել. իսկ
այդ աւելի մեծ շանտով կարող է տեղի ունե-
նալ տեղացիների հետ բարեկամական կամ ըն-
կերական կապեց չունեցող օտարների ձեռքով.
պատմութեան մէջ, աղբեր վերանորոգում
չըլաններ ընդհանրապէս տեղի են ունեցել
մասամբ օտարների ձեռքով. եթէ հանձնարե՞
լ մեծ Պետրոսը անկարող եղաւ. Ռուսաստանը
չինական անշարժութիւնից, թմրութիւնից
դուրս հանել առանց օտարների օգնու-
թեան, ինչու չը պէտք է նոյնպէս վարվէ մի
Նովիկով մեր քաղաքային գործերի քառասուն
գրութեան վերաբերեալ. ապացոյց ձեռք Նա-
տանտին ներկայացրած տաղանդաւոր ղեկու-
ցումը, որի շնորհիւ նոր միայն իմացան
դուռային ձայնաւորները, թէ ինչպիսի ա-
ռասպելական անբարեկամութեամբ է տար-
ված եղել դուռային հաշուաւորութիւնը: Մին-
չև այսօր քաղաքը չունի իր հողերի հա-
շիւը, որի շնորհիւ հարկւր հազար ռուբլի ար-
ժէք ունեցող քաղաքային հողեր օտականու-
թիւն են դարձել ով դիտել ուս. դուռան չու-
նի գրականականներ, աւանդ պահ տուած դու-
մարներ, կառուցած շինութիւնների հաշիւ.
չունի... բայց որն առեմ, որը խոտովանեմ.
ես ինքս հաշուապահ եմ և ձանաղում եմ տե-
ղացի հաշուապահներին. անկեղծօրէն խոստո-
վանվում եմ, որ եթէ Նովիկովը հրահրած
լինէր մեզինք մէկին ու մէկին, երբէք համա-

չարտակում էր խմբագրել «Русский Вѣстник» ամսագրի գրքերը, մի խօսքով, երկ-չոտութեամբ խուսափելով գիշերային գողի նման նրա զրպարտական «քաղաքականութեան» հրապարակական ծնունդի, հանգիստ էր առնում զափնիների վրա:

Կարելի է, այդպէս էլ պէտք է լինի: Ուրիշի պատերը չը գնահատող մարդիկ իրանք զրկված են տարրական հասկացողութիւնից որ և է օրինաւորութեան մասին: Ամօթը և յանցանքի խոտովանութիւնը այդպիսի անհաստեղի համար անհասկանալի բաներ են:

Ես, ի հարկէ, կատարելապէս անտարբեր եմ դէպի այն, որ այդքան տխուր տիպի մի հրապարակագիր, որպէս Վէլիկոյն է, որը մասնագիտութիւն է դարձրել մասնագիտութիւններ և շողքորթութիւններ, որը արհեստ է դարձրել զրպարտութիւնը մամուլի մէջ, հանդէս եկաւ զրպարտութեամբ «СНБ. Вѣд.» լրագրի դէմ, իսկ այժմ սատակ աշխատում է ջնջել հետքերը: Ես հարգեմ դնում եմ աւելի լայն և կտրական կերպով: Արեւոք հնարաւոր է, որ այդքան անբարեխիղճ յատկութիւններ ունեցող մի մարդ, աշխարհ և բարձրագոյն, իր կուրծքը ծեծելով ձգտէր բարձր օկզորունքների ուսուցչի և քարոզչի դերին, երբ ինքն համարձակութիւն չունի յետ նայելու իր գործերի վրա:

Երբ այդպիսի մի մարդու դատաստանը, որը թաղանթում է պատասխանից մի սոսոր զրպարտութեան համար, ինքը անհետ, դա կը լինէր մի անկուշտութեան գործ, հաստակութեան մէջ չընդունված մի միջոց՝ կոպիտ կերպով անձնական հայելուներ մարդկու: Բայց հէջն այդտեղ է ծագում թիւրիմացութիւնը: Գողի դէմ, երբ նա ներս է մտնում ձեռ պատուհանից, զուգ կարող է օգնութեան կանչել:—աւազակի դէմ, որը յարձակվում է մեծ ճանապարհի վրա, թոյլատրելի է գէշերը գործածութիւնը... Միթէ Վելիկոյի նման հրապարակագիր դէմ, որը մամուլի խօսքը գործ է ածում բանալու գործիքի կամ օրհանգի նման, չը պէտք է հնարել մինչև անգամ ձեռք ինքնապաշտութեան համար: Անկեր է, որ «Рус. Вѣстник»-ի խմբագրել կրկին կը դերադառնէ լուրսեւոր անցնելը:

Այդպէս նա վարվել է շատ անգամ... Դատարանին նրա նորերս մատուցած խնդրի մէջ նա, ի միջի այլոց, խնդրում է տալ իր անքնի ժամանակ (!) պատրաստվելու իր պաշտպանութեան համար, հաւաքել նիւթ Հրապարակական գրադարանում: Ինչ էր մտածում նա այն անվերջ ամիսներին, մինչև գործի ծնունդի չէր նշանակվում: Երբ դեռ Վելիկոյի խօսքերը այն մտքով պէտք է հասկանալ, որ նա զրպարտում էր, չը գիտենայով մինչև անգամ, թէ կը գտնէ

նման մի գեղեցիկ լոյս աշխարհ չէր գայ:

Վերջապէս ազգայնութեան, տեղական շահերի հարց ներքին է զարթոնել այն դէպքում, եթէ քաղաքագրութեւ, ինքնէնք լազգով սկի ծառայողներ ընտրելու ժամանակ իրանք ղեկավարվին այդ սկզբունքներով: Բայց չէ որ այդ տեղի չունի: Անա թէ մէկի և թէ միւսի խոստովանութիւնը, քաղաքագրութեւ խօսքով: Բազմապայան վարչութիւնը ունի միակ սրբազան պարտականութիւն և նպատակ,— այն է 150 հազար բնակիչների օգուտը: Միակ այդ պարտականութիւնն էլ ի նկատի պէտք է ունենանք մենք: տեղացիներին պաշտօններ տալը կողմնակի նպատակ է. ես ոչինչ չունեմ նրա դէմ, միայն մի անհրաժեշտ պայմանով, որ դա կը հակառէ մեր հիմնական նպատակին, ես համաձայն եմ նոյնպէս, որ տեղացիներին պէտք է գերադասել, դարձնալ մի պայմանով, եթէ նրանք հմուտ, բարեխիղճ ծառայողներ են, կրկնում եմ, համահաւասար պայմաններում, միատեսակ հմտութեան և բարեխիղճութեան դէպքում պէտք է գերադասել տեղացիներին օտարների դէմ: Ես կարծում եմ, որ ընտրելով ինձ քաղաքագրութեւ, ի նկատի էք ունեցել այն հանգամանքը, որ ես իմ ամբողջ անցյալ գործունէութեամբ ապացուցել եմ, որ ես հակառակորդական եմ, ազգայնականութեան մէջ ինձ ոչ ոք հիմք չունի յանդիմանելու: Իսկ խնայելի հայեացքների հետ. կարող էք մի բանով այդ առում է, նա ստում է ամենալիքը կերպով: հետեւաբար ազգայնական նկատումներով չեմ ղեկավարվել, դէմ լինելով Տէր-Գրիգորեանցին և Գաղթիական, այլ որովհետեւ վարչութիւնը տեղացիներին ընտրել է և համեմատաբար և օրհուրտ կերպով վատագոյններին, ինչպէս վկայում է և պ. Անտոնեանցը:

արդեօք ինձ մօտ, լրագրում ձեռնակար, շահագործութեամբ թելադրված յօդուածներ հայերի համար: Այդ ամբողջ ինչդէնտի մէջ ինձ սկզբից և եթ մի բան էր միթէ լուրսեւոր պատճառում. համակրութեան գրել խաւոր արտայայտութիւնները: Անգրկովկասից ես միշտ ստանում էի վրացիներից, որոնց չէ կարելի կասկածել չափազանց հայա-սիրութեան մէջ: Վելիկոյի գործունէութեան ամենախիստ պախարակունի միշտ լուրսեւոր էին վրացական և տեղական ուսուցչական:

ՓՈՐՐԻԿ ՆԱՍՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամառ է: Շոգ, խեղդող օդ է ամենուրեք: Աշակերտները ազատ են և վայելում են արձակուրդի բարիքները, ուսուցիչներն էլ ինն ամսվայ մաշող չարչարանքներից վերջը ունեն հնարաւորութիւն քայքայված, յոգնած ոյժերը վերականգնելու: Հարուստները շտապում են ձմեռվայ ուրախութիւնները գնանալ անկարգել լուրսեւորութիւնները, որոնց ձմեռը խաւորութիւն ունեն իրանց ոյժերը վերականգնելու: Իսկ ինչ պէտք է անէ խեղճ գործակատարը, ինչպէս պէտք է վերականգնէ տարին բոլոր օրական 16—18 ժամվայ աշխատանքից քայքայված ոյժերը: Ամառը, որ ուրիշների համար հանգստութեան չըլնում է կազմում, կատարելալ տանջանք է գործակատարի համար: Ձմեռը օրը լուսանում է մի միայն ժամը 7-ին, այժմ լոյսը շտապում է դէպի երկիր արդէն 3-ին, իսկ մեր վաճառականի համար մեծ ամթի է, որ լոյսը նրան խաւորութիւն չը գտնէ: ուստի շատ շատերը, որոնց ձմեռը խաւորութիւնը բաց էին անում 7—8-ին,—այժմ բանում են 5—6-ին, իսկ երեւոյնքն մի ժամ էլ աւելի են պահում խաւորութիւնը: այսպիսով գործակատարը օտարված է շոգին, տաքին, կիզող տաքին աւելի երկար ծառայել խաղէ ինչին: Ինչ փոյթ թէ լարված ծառայութիւնը անպայման կը քայքայի ծառայողի ոյժերը, որ նրանք զրկված կը մնան ընտանիքի քաղցրութիւն հասկացողութիւնից, զարգանալու հնարաւորութիւնից և շտապով պէտք է խամրեն—ինչպէս լոյսից զրկված ծաղիկը: Կրկնում եմ, նրան ինչ փոյթ, քանի որ լեզուներ կան հնարին—տեսնէք ամենախիղճ փոխարինելու համար:

Ուրեմն, իրերի ներկայ գրութիւնը երբէք չէ կարելի փոփոխել, յոյս չունելով խաղէինների վրա, թէ նրանք կը խնայեն իրանց ծառայողներին և կը օտանալ փոխան ծառայութեան ժամերը: Մասնաւորութեան հոգեւոր կանոնաւորութեւ և կրճատելու մասին պէտք է մտածեն իրանք գործակատարները, իրանց առաջնորդ ունենալով գործակատարների փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնը: նրանք պիտի օրինաւոր ճանապարհով ստիպել տան իրանց խաղէիններին կանոնաւորել առևտուրի ժամերը,

Աւագ-ինժեներ Լազովսկի. «Մանօթնալով գործերի հետ, համոզվեցայ, որ տեխնիկական հակողութեան պակասութիւնները մեծ են և զգալի չափով կախում ունեն անձնականապէս տեխնիկների կազմից. եթէ ես նրանց փոխելու կամ հետաքննելու հարց չեմ բարձրացրել, այդ այն պատճառով, որ դեռ միջոց և ժամանակ չեմ ունեցել մէկ մէկ ճանաչելու ամենքին: հարկավար է նախ թափալտել տեղերը նշանակել լու տեխնիկներ, ապա աստիճանաբար փոխարինել վատ հներին նոր լուսերով: ես միանշանայն համաձայն եմ, որ համահաւասար պայմանների դէպքում պէտք է գերադասել տեղացիներին, որովհետեւ նրանց կողմն է տեղական մարդկանց, գործերի, պայմանների հետ ծանօթ, տեղակալ լինելու թանգազին առաւելութիւնը: Բայց ես բազմոցի չեմ և միջոց ու հնարաւորութիւն չունեմ ընտրել տեղացի մարդկանցից, մինչդեռ նորին անձնական ծանօթութիւններին և բարեխիղճութիւններին միջոցով ամենայն հնարաւորութիւն ունեմ ուրիշ տեղերից ալող ընտրութիւն անելու: Խոտովանվեցէ անկեղծօրէն, ընթերցող, եթէ մինչև անգամ դուք թիւ ազգաւոր, նոյն իսկ խաւարամբ մէկն էք, կարող էք չը համաձայնվել թէ Նովիկովի և թէ Լազովսկու և տեսականապէս արդարեւ և գործնականապէս խնայելի հայեացքների հետ: կարող էք մի բանով անգամ փոխել, անարդարացի համարել նրանց ասածների մէջ:

Այժմ փորձե՛ք թափանցել քաղաքային վարչութեան խոտովանութեան անկեղծութեանը: 14 կազմիչառներից ցուցակում եղել են մի շարք տեղացի տեխնիկներ աւելի արժանաւոր, այդքան երկար ժամանակամիջոցում նրա հաւաքել ձեռնհաս, քան պ. պ. Տէր-Գրիգորեանցը բազաւ զաւակները չէին կարող չառնալորմել:

ինչպէս որ դա արդէն գործադրվում է բարեկարգ կենտրոններում:

Որքան գիտե՛ք, վաճառականներից շատերը համամիտ են որոշ կարճացրած ժամերի առևտուր անելուն,—բայց որովհետեւ հարեանները չեն համաձայնվում, ուստի անկարելի է լինում իրագործել այս ծրագիրը: Նոյն իսկ անցեալ ամառ եղաւ մի փորձ կոչկալաճանների մէջ մասնավայ ամիսներին խաւորութիւնը կողպել երկկույան 9-ին և շատ գեղեցիկ կերպով իրագործվեց այդ որոշումը: առանց մի ձեռք հասցնելու այդ վաճառականների:

Դարձնում ենք գործակատարների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան վարչութեան առանձին ուղարկութիւնը այս խնդրի վրա—որի մասին, ի դէպ, ընկերութեան անդամներից արգէն խնդր էլ կայ այս մտքով: Պէտք է շտապով ճիշդ այս լուրը հարցը և օրինական ճանապարհով աշխատել որոշել առևտուրի համար որոշ ժամեր: մասնաւոր այժմ շատ պատշաճ է ներկայ խնդրը զարթեցնելու, երբ կառավարչական շրջաններում և քաղաքային ինքնավարութեան մէջ առաջնակարգ հարց է դարձնել կրկնաւորեալ աշխատանքի խնդիրը:

Այսուչ

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թէ՛րան, մայիսի 27-ին

Կ. Պօլսոյ ուսումնական խորհուրդը՝ այս տարի շատ շահեկան, շատ օգտակար նորութիւն մը մտադրած էր իր գործունէութեան մէջ—այն է պատրաստել ամբողջ թրքահայերու մայրաքաղաքի և գաւառներու, կրթական վիճակացոյցը:

Պ. Ն. Առաքելեան, «Մշակի» № 106-ի մէջ այդ վիճակացոյցը ծնունդ առնելով: Կ. Պօլսոյ զինտրոսական վարժարանի մասին կը գրէ հետեւեալ տողերը: «Յամենայն դէպս, այս պարզ է, որ Կ. Պօլսի զինտրոսական կոչված դպրոցը, բաղկացած լինելով 2 պատրաստականից, 2 միջին և 2 բարձր դասարանից, գիտար թէ կարողանայ 6 տարվայ ընթացքում աւանդել իր սաներին այն, ինչ որ մեզ մօտ աւանդում են հոգեւոր թեմական դպրոցները, այնպէս որ պէտք է գալ այն եզրակացութեան, որ Կ. Պօլսի հայոց թաղային վարժարանը, այն ևս բարձրագոյն դասարանաց ունեցող վարժարանը, ուսման ծաւալով հազիւ հաւասար լինի պրօգրէմագիտի կամ մեր նախկին հաւասարանեան դպրոցների ծաւալին»:

Պ. Ն. Առաքելեան մեկնելով սխալ սկզբնականէ (premise) հասած է սխալ եզրակացութեան:

Ես իբրև կենտրոնական վարժարանի շրջանաւարտ հետեւաբար այն վարժարանին իբրև շատ մօտիկէն անձ՝ պարզեմ համարեցի վերականգնել ճշմարտութիւնը:

Կենտրոնական վարժարանը կը համապատասխանէ ֆրանսիական lycee կամ college միջնակարգ դպրոցներուն: Հետեւաբար ուսման ծրագրով եթէ ոչ աւելի բարձր, գէթ հաւասար է ուսուցանել զինտրոսականներուն և եթէ մեր հոգեւոր թեմական ուսումնարանները գիմնադիւններու հետ հաւասար ծրագիր ունեն, թեմական հոգեւոր ուսումնարաններուն: Բայց

և Գաղթիականի վկայ դրան Բագուի մարդկանց և գործերին հրաշալի տեղեակ պ. պ. Անտոնեանցի և Թաղիանտեանցի խօսքերով: Պ. Անտոնեանց. Ես վարչութեան տեսիւնիներ նշանակելուց երկրորդ օրը ասացի վարչութեան անդամ Մակեդոնսկու և Յարուսթիւնեանցին, որ ձեռքի տակ ունեցած 14 կանդիդատներից նրանք ընտրել են ամենալուսիններին, ամենալուսինների և իրաւ նրանք չափից դուրս վատ են. այդ յայտնի է ամենքին:

Պ. Թաղիանտեանց. Աչքի անցկացնելով կանդիդատների ցուցակը, դժուար չէ տեսնել, որ վարչութիւնը իսկ որ ընտրել է ամենալուսիններին:

Պ. Վ. Անտոնեանցի և Թաղիանտեանցի տուած օպանիչ, բայց անշաւտ վկայութիւններից յետոյ աւելի քան պարզ է, որ Բագուի քաղաքային վարչութեան անդամները, նշանակելով տեղական տեխնիկներից ամենաարժանաւորներին՝ պ. պ. Տէր-Գրիգորեանցին և Գաղթիականի, բացարձակապէս ղեկավարվել են ինչպէս միական հայիւններով, համաձայն անմահ Ծաւառօվի հռչակաւոր փիրսօփայութեան:

При мѣхъ служашіе чужіе оченъ рѣдки: Все болѣе сестрины, свояченицы дѣтки: Какъ станетъ представлять къ крестяку, или къ мѣстечку, Ну, какъ не пораѣтъ родному челоѣку. Փռած, բորբոնած ուղեղի տէր Ծաւառօվը իր ազիտութեան մէջ ամենայն անկեղծութեամբ ու մեղկութեամբ խոտովանվում է օտարական մեղքերը: Բայց Ծաւառօվը տարել է մեղքից գրեթէ ամբողջ մի դար առաջ: չէ որ

եւ հաստատ գիտեմ, թէ կենտրոնական վարժարանի մէջ կաւանդութիւն ուսման անպիտի ճիւղեր, ինչպէս փիրսօփայութիւն՝ իր երեք աստիճաններով՝ հոգեբանութիւն, տրամաբանութիւն (logique), բնագիտութիւն (metaphysique), և փիրսօփայութեան պատմութիւն, ինչպէս մանկավարժութիւն, քաղաքական տրւտեսութիւն, որոնց նշոյնն անգամ չը կայ մեր օգնականներուն մէջ: Կենտրոնական վարժարանի վկայականը համահաւասար է ֆրանսիական միջնակարգ դպրոցներու bachelier-ի վկայականին. անպէս որ կենտրոնականը աւարտող մի ֆրանսիական համալսարանը կը մտնէ առանց ծնունդի:

Կենտրոնական վարժարանը 2 պատրաստական դասարան չունի, ինչպէս կարծած է պ. Առաքելեան, այլ 5 դասարան: Կենտրոնական վարժարանը կը գտնվի Ղաթաթոյ օ. Լուսաւորիչ եկեղեցիի շրջափակին մէջ: Նոյն եկեղեցիի շրջափակին մէջ կը գտնվի նաև նախակրթարան մը, որու շրջանն է 5 տարի, այսինքն 2 պատրաստական և 3 դասարան: Այս նախակրթարանի, այսինքն 5 դասարանի աւարտութեան յետոյ է որ աշակերտ մը կարող կըլլայ մտնել կենտրոնական, այն ալ ոչ նախակրթարանի վկայականին ուժով, այլ ամեն տարի հաստատված մրցական ծնունդութեամբ: Ոչ միայն Ղաթաթոյ նախակրթարանէ կըլլոր՝ այլ և թէ Պօլսոյ և թէ գաւառներու նախակրթարաններէ կըլլոր: կըլլոր նաև կենտրոնական, օրինական ծնունդութիւնն անցնել յետոյ:

Իսկ բուն կենտրոնական ունի 5 տարեշրջան, որը բաժանված է 2 ուսումնաշրջաններու: առաջին 3 տարիներու միջոցին այսկերտները պարտաւոր են հետեւելու գիտութեան և գրականութեան (sciences et lettres) ու է միջնակարգ դպրոցի սովորական ծրագիրը, գիտութիւնները՝ օրինակ, բացի չափական գիտութիւններէն՝ արժէպը, երկրաչափութիւն, եռանկիւնաչափութիւն, կուսմաթիւն բնագիտութիւն, բնալուծութիւն, բնական գիտութիւններ (բնագիտութիւն, կենդանաբանութիւն, երկրաբանութիւն): Իսկ գրականութեան մէջ են հայերեն, ֆրանսերէն և թրքերէն լեզուները, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, իրաւագիտական ծանօթութիւններ, գեղագրութիւն, գծագրութիւն, իրագիտութիւն և այլն:

Կենտրոնական 3 դասարանները աւարտողը կը թեմական երկրորդ բարձրագոյն շրջանին մէջ, ուր պարտաւոր է ընտրել գիտութիւնը կամ գրականութիւնը: Գիտութիւնը ընտրող աշակերտը մնացեալ 2 տարիներու միջոցին գիտութիւններու ծրագիրը կանցնի աւելի խորապէս, մասնաւորիկ բարձրագոյն ճիւղերը (la haute mathématique) ֆիզիքական, բնական, քիմիական գիտութիւնները փորձառական, փիրսօփայութիւնը՝ յիշած 3 բաժանմունքներով, փիրսօփայութեան պատմութիւն, քաղաքական տնտեսութիւն, ֆրանսերէն և հայ լեզուները, հայ մատենագրութեան պատմութեան, եկեղեցական պատմութիւն և այլն և այլն: Իսկ գրականութեան հետեւող աշակերտը կը տարվի ընդհանուր ազգերու գրականութեան պատմութիւն, մասնաւորապէս հայ և ֆրանսիական մատենագրութեան պատմութիւն, փիրսօփայութիւն, փիրսօփայութեան պատմութիւն, մասնավորապէս իրանական տնտեսագիտութիւն, հայ և ֆրանսիական լեզու և այլն և այլն:

Այս ծրագիրը քաղաքագրութեան կատարելալ է:

Եւ իսկ որ նրանք առաջադիմել են. ժամանակակից Ծաւառօվները գիտեն իրանց «խնամական» հայիւնները վարժարանը ազգայնութեան սկզբունքի կամ տեղական շահերի դիմակի տակ, միամիտների աչքին թող փնել կարողանալու նպատակով և գտնվում են միա-միտներ, որոնք հաւատում են...

Պէտք է խոտովանել, որ Բագուի քաղաքային վարչութեան յարգելի անդամները եթէ մի կողմից մի քայլ առաջ են գնացել համահաստած իրանց նախահայր Ծաւառօվի հետ, միւս կողմից դեռ չեն հասել իրանց կողմեց օտարազգի Վելիկոյների, Կրուչկաններին, վերջինները գէթ այնքան խեղճ են, որ երբէք չեն համաձայնվի այդքան թափանցիկ գիմակ հագնելու... և համանման կարիքները յաւակնութիւն ունեն հրապարակով, ի ցոյց ամբողջ Ռուսաստանի, մենաարտադրական դուրս գալ Նովիկովի, Լազովսկու նման բարեխիղճ գործիչների հետ: Սակայն մեր Վելիկոյները վերջին րօպէում, դուռնայի պատմական նիստի նախընթաց օրը, զգալով իրանց ամբողջ մերկութիւնը, զինաթափ եղան Նովիկովի և Լազովսկու առաջ, համաձայնութիւն կայացնելով նրանց հետ:

Այդպէս վերջացաւ Բագուի քաղաքագրութեան Նովիկովի տարած երկու ճակատամարտը, անսասանաւ օւրախութիւն, բուն ողբերգութիւն պատճառելով նրանց, որոնց համար թանգ են հասարակական շահերը, որոնք հին սովորութեամբ դեռ հաւատում են արդարութեան: Զննարտութեան, լուսաւոր գաղափարների մէջ տեղեկական անընդհատ յաղթանակներ:

Պէտք ու Մեղքումանց

որովհետև արդէն 7 տարի է աւարտած են կենսաբանական և կան բաներ, որոնք մաքէն եղած են, կամ հասցնելով գրել ստիպւած լինելով մոռցած են յիշատակել. միայն այս կարող էմ, առանց որ և է նկատողութեան, առել, որ կենսաբանական վարժարանով կրնայ պարտենալ այս ազգը. և թէ ամբողջ հայութեան մէջ չը կայ թերեւ վարժարան մը, ուր տոնմային կրթութեան հետ ընդհանուր բաւական ընդարձակ ու հաստատ զարգացում մատակարարէ հայ տղուն Փաստեր, եթէ ուզէք, կարող էմ տալ շատ ու շատ Միայն այս ասեմ, որ կենսաբանական վարժարանի չըլտնաւարանները առանց զօտարութեան և մեծ անողութեամբ կրցած են մանկ Պարիզի համալսարանները ինչպէս Sorbonne, Collège de France և այլն և ծրարաբար մասնագիտական բարձր վարժարանները, ինչպէս Faculté de Médecine, Ecole Centrale, Ecole des Mines, ուր չափազանց խիստ են մուտքի ընդունութիւնները, այնքան խիստ որ նոյն իսկ Ֆրանսիայի Lycées-ներէն ելլող աշակերտները մեծ դժուարութեամբ կազմողին մտնել և շարունակել մասնաւոր այդ վերջին երկու մասնագիտական վարժարաններու դասընթացը:

Կենսաբանական ուսուցչական խումբը, աւելորդ է ընել, որ Չոյսը առաջնակարգ մասնագէտներէն կազմուած էր. հայ լեզու և մասնաւորապէս պատմութեան ուսուցիչներ էին Մ. Աւստանց և Մ. Գարաբաշեան հայոց ընդհանուր պատմութեան հեղինակը, Ֆրանսերէնի ուսուցիչ Մ. Յովհաննիսեան, Միսոնեան, իրաւագիտութեան և քաղաքական տնտեսութեան ուսուցիչ Յ. Շահնաշար, նախկին Հայոցնեղի մտորէնը, ընդհանուր և մասնաւորապէս Փրանսերէնի մասնագիտութեան պատմութեան ուսուցիչ Ա. Զօպանեան, Պիէր Բիշար, E. Tazy, որոնք կաւանդէին նոյնպէս Փրանսերէն լեզու, փիլիսոփայութիւն, մանկավարժութիւն, գիտութեանց համար Պարիզի բերումը էր նոյնպէս Փրանսիացի մը, որուն անունը չեմ յիշեր այս պահուստ կան ուրիշ ուսուցիչներ այլ որոնք թուել շատ երկար պիտի ըլլար: Կենսաբանական տեսողչ ունեցած է մասնաւորաբար Միսոն Զեքազ և Յ. Մոստիշեան:

Այս շատ համառոտ տեղեկութիւններ կենսաբանական մասին Հիմա ուսուցիչները փոխուած են, բայց ոչ ծրագիրը: Իրողութիւնը այն է, որ կենսաբանական ունի, եթէ հայունք կից նախկին վարժարանի տարեյշման ալ միասին, 10 տարուայ course Այս թիւը արդէն ինքնին պերճաբոս է:

Տիրաբն
ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ առաջինայ յուլիս ամսին Շուշի քաղաքում բացվելու է պատկերահանդէս երիտասարդ քանդակագործ Մ. Միքայելեանի նախաձեռնութեամբ: Մասնակցում են, բացի նրանից և նկարիչ Բայրիկազեանից, նոյնպէս մի քանի տեղական նկարիչներ: Ծանկալել է, որ շուշիցիները աշակցեն այս գործին, մասնաւորապէս զանիւր նկատմամբ: Միջոցառումը աղքատ է և կարօտ իր հայրենակիցների աջակցութեան:

Այս տարվայ ընթացքում Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան լեզուների ֆակուլտէտը աւարտեցին 20 հոգի, որոնցից միայն 5-ը ծառայութեան են մտնում արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ, գլխաւորապէս իբրեւ քաղաքագետներ: Կենտրոն Արեւելի հիւպատոսարաններում Միսոնեանի (ՀОВОСТ) լրագրի առելով, ստանում են այնպիսի պաշտօններ, որոնք բոլորովին չեն համապատասխանում իրանց մասնագիտութեան: Այսպէս, օրինակ, մէկը այդ աւարտողներից ծառայութեան է մտնում ակցիդային վարչութեան մէջ...

«Взвешав» լրագրում կարդում ենք. «Նախնական վարչութեան ժողոված տեղեկութիւններին նայելով, Թիֆլիսում զոնապաններ հերթապահութիւն մտցնելուց յետոյ՝ գոյությունների, կողպատուների և այլ յանդուրներ թիւը քաղաքում պակասեց: Սակայն ուղղորդութեան անհետ չէ, հանգամանքը, որ զրա հետ միասին գոյությունների թիւը աւելացաւ քաղաքի չըլտնաւարան, միտք է ծագել հիմնելու առանձին ոստիկանական բաժանմունք, որի գործունէութեան սահմանի մէջ մտնէին թէ Թիֆլիս քաղաքի հեռավոր թաղերը և թէ չըլտնալ գիւղերը: Այսպէս, նոր հիմնվելը ոստիկանական բաժանմունքին կենթարկվել Աւստրալի, Դիւրմի, Միլիթի, Մաւկիւն, Կիւօրի, Թէլիթի, Վարվարիսոյի, Լիւթի գիւղական հասարակութիւնները և Օլգինսկոյի ու Նիկոլայի Թիֆլիս գաղութները: Ոստիկանական այս բաժանմունքի կառավարութիւնը կը յանձնէ Թիֆլիսի գաւառագետի կրտսեր օգնականին Մոս օրերում այս նախագիծը ընդունվեց Թիֆլիսի նախագահական վարչութեան մէջ և հաւանութեան արժանացաւ վերջինի կողմից:

Անցեալ տարվայ նոյնմիջոց ամսին Կաղզվա-նում տեղի ունեցաւ հետեւեալ ոճերը: Զամ-փողադեանի աղանդների կառավարիչ ինժեներ-տեխնիկ Սոյգեանի կարգադրութեամբ բանտրներից մէկը, որի վրա կառկած կար, թէ նա դողացել է մի արկղ 450 ռուբլով, բանտարկվեց աղանդներում, որտեղ նրան քաղվեց կախված: Այս գործը ընկնեց Կարաւու, Ներանի նախագահական դատարանի նիստում յունիսի 14-ին: Դատի էին ենթարկված ինժեներ-տեխնիկ Վաղարշակ Սոյգեան, Զամ-փողադեանի կառավարիչ Սոյգեան Միլիթ-Սարգսեան, գործակաւար Ներսէս Աստուա-ծատրեան և աղանդի պահապաններ Բայրաւ-Ալլա-Կուլի օղլի և Դոստ-Մամիդ-Ալի օղլի: Մեղադրական ակտի մէջ ասված էր, որ վերոյիշեալ անձինք, կառկածելով բանտը Մեղրեանին, որպէս դող, բանի կերպով զբոսկեցին նրան աղանդներից, փակելով խոնարհ և մութ աղանդում, հասցրին նրան բռնի գործիքով բազմաթիւ հարուածներ, որոնցից նրա մարմնի վրա հետքեր մնացին, կապեցին ձեռքերը և պարանոցից մի բարակ թուկ ձգելով կապեցին այդ թուկ մի այլ հաստ թուկի հետ և թողին այդ գործիւն մէջ քաղցած, առանց որ և է հեղուկութեան, որի հետեւանքն եղաւ Մեղրեանի մահը: Գնելով այս գործը՝ հաւանական դատարանը մեղաւոր ճանաչեց Սոյգեանին, Միլիթ-Սարգսեանին, Ալլա-Կուլի օղլուն և Մամիդ-Ալի-օղլուն, որոնցից առաջինին դատապարտեց 6 տարվայ, իսկ երկրորդին 4 տարվայ տաժանակիւր աշխատանքների, իսկ վերջին երկուսին 5 տարվայ բանտարկութեան:

Ժողովրդական լուսաւորութեան գիտնական Կոմիտէն մօտ ժամանակներում կարծիք յայտնեց, թէ առեւտրական ուսումնարաններում անողութեամբ դասընթացն աւարտած աշակերտները կարող են տարրական ուսումնարանի ուսուցիչ վկայական ստանալ առանց զընդունութեան, ինչպէս ստանում են այդ վկայականը միւս միջնակարգ դպրոցներում աւարտողները, այն պայմանով, սակայն, որ առեւտրական ուսումնարանում աւարտողները փորձնական դաս տան վկայական ստանալու:

«Gazeta Polska» լրագիրը հաղորդում է, թէ այժմ Թիֆլիսում գտնվող Տիրապոլի լատին եպիսկոպոս բարոն Փոն-Օոպ փոխադրվում է Վիեննա, որպէս այդ թեմի եպիսկոպոս:

Պետերբուրգում մօտ ժամանակներում իր գործունէութիւնը կը օկուէ մի մեծ հրատարակչական ընկերութիւն, որի նպատակն է գրքեր հրատարակել բացառապէս ժողովրդի համար:

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը թոյլ է տուել հիմնելու ժողովրդական ձրի շրջիկ գրադարաններ: Առաջին անգամ այսպիսի գրադարան մտադիր է հիմնել Պետերբուրգի գաւառի կալուածատէրերից մէկը Շրլիկ գրադարանները զետեղված կը լինեն այնպիսի պահարաններում, որոնց կարելի է հեշտութեամբ քանդել, տեղափոխելու համար, և ապա նորից վերակազմել Թուրքիկ գրադարան պահողները իրաւունք կունենան վաճառելու պատասխին, դրուագաւոր և խնայողական գրքանիւններ այն գներով, որոնցով վաճառվում են նրանք պետական հիմնարկութիւնների մէջ, և գրութեան համար կարեւոր պարագաներ:

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ նախագահական վարչութիւնները ընթերցում են ինքնալիւր պահագործի մէջ գտնվում է մի կէտ, որ ցոյց է տալիս, թէ մտադրութիւն կայ նախագահական ոստիկանութեան գլուխ նըւանակել ժանդարմական շտաբ-օֆիցերի՝ ուստիկանութեան կառավարիչ կամ նախագահպետի երկրորդ օգնական անունով:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ մեզ գրում են. «Յունիսի 14-ին քաղաքային կլուբի դահլիճում տեղի ունեցաւ երրորդ ժողովրդական ներկայացումը: Խաղում էին ՀՁԻ-ի փոխադէմ զոն» պիեսը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՍԵՐՔԻԱԿԱՆ ԱՆՔԻՆԸ

Վերջին օրերս, —ասում է «Новое Время» լրագիրը,— մի շարք հետաքրքիր հաղորդումներ են:

Թէ խզված են զիպլումաթական յարաբերութիւնները Սերբիայի և եւրոպական պետութիւնների մեծամասնութեան մէջ և թէ եւրոպական պետութիւններից շատերը չեն կամենում ճանաչել նորընտիր թագաւորին: Հետագիւրները խոշոր դէպք են համարում մի քանի զեռպաններ Ռէլիգիոզից հեռանալը, նոյնպէս և լուր են հաղորդում, որ Երիտանական միւսման իր ամբողջ կազմով հեռացել է սերբիական մայրաքաղաքից:

Իսկապէս այդ բոլոր տեղեկութիւնները համարակ թիւրիմացութեան հետեւանք են, որ առաջ է գալիս զիպլումաթական կանոնները և սովորութիւնները չիմանալուց: Այնքանադ թագաւորի մահից յետոյ հանգուցեալ թագաւորի մօտ նշանակված բոլոր զեռպանները դասարեցին իրանց կառավարութիւնների պաշտօնական ներկայացուցիչներ լինելուց: Պետոր-Ի-ի մօտ զեռպաններ լինելու համար, օտար ներկայացուցիչները պարտաւոր են ժողովրդի ընտրած միակեանքին յանձնել նոր հաւատարմաթղթեր: Միայն այն րօպէից, երբ տեղի կունենայ այդ հաւատարմաթղթերի յանձնումը, Ռէլիգիոզում կրկին հանդէս կը գայ զիպլումաթական մարմինը և կը վերականգնվեն պետութիւնների սովորական պաշտօնական յարաբերութիւնները սերբիական կառավարութեան հետ:

Լրագիրներում հետագիւր էր տպված, որ իբր թէ փոխ-զնապետ Միլիկ անձնապաշտութիւն է գործել: Բէլգրադից ստացված նոր հեռագիրներից երևում է, որ փոխ-զնապետ Միլիկ անձնապաշտութիւն չէ գործել: Նա միայն յայտնել է դաւադրութեան մասնակցող օֆիցերներին ժողովում, թէ ինքն պատրաստ է անձնապաշտութիւն գործել, եթէ նրա մահը կը հանգստացնէ հասարակական կարծիքը Սերբիայում և կը թեթեւացնէ Պետոր թագաւորի դրութիւնը:

Պետոր թագաւորը զիմեց շլէյցարական դաշնակցական խորհրդին հետեւալ նամակով. «Միշտ պաշտօնական ծանուցումը իմ գահակալութեան մասին ես չեմ կամենում հեռանալ մի երկրից,—որի մէջ ես տեսալ համալիրութիւնների այնքան շատ ապացոյցներ դէպի ինձ իշխանութիւնների և ժողովրդի կողմից,—ը յայտնելով ձեզ իմ խորին շնորհակալութիւնները: Ես հետո կը տանեմ թանգագին յիշատակ այդ գեղեցիկ երկրի մասին, որը ես միշտ կը պահպանեմ իմ օրումս: Մօտաւորապէս այդպիսի մի նամակ թագաւորն ուղարկեց Ժընէվի կանտոնին:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Թէհրան, յունիսի 1-ին, Դարվազա Ղազուրին օ. Գէորգ եկեղեցիին մէջ կատարվեցաւ հանգուցեալ տիկին Թ. Աւետեանի, Թէհրանի «Թագուհեան» դպրոցի հիմնադրուհին հոգեհանգստեան արարողութիւնը, մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Ազգային ուսումնարաններու հոգաբարձութիւնը վաղամեծիկ տիկինը մահվան տիուր ու անակնկալ գոյքը ստանալով «Մշակէն», անմիջապէս իր խորունկ ցաւակցութեան արտայայտութիւնը հեռագրեց հանգուցեալի վրշտահար ամուսնին՝ Նիկտերինօզարաբնակ պ. Յ. Աւետեանին:

Հոգաբարձութիւնը մի և նոյն ժամանակ, պաշտօնական յայտարարութեամբ, Թէհրանի հայ հասարակութեան ծանուցանելով տխուր լուրը, հրաւերեց բոլոր Թէհրանցիները ներկայ գտնվիլ, կիրակի օրը, Դարվազա—Ղազուրին օ. Գէորգ եկեղեցին, հանգուցեալի հոգեհանգստեան:

Գոյժը չուտով տարածուեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ, ուր հանգուցեալ տիկինը անունը, իր կատարած գեղեցիկ ու օրինակելի բարեգործութեան շնորհիւ, շատ ժողովրդական դարձած է: Արարեւ, որ հայ կիներ, իր մտքի դաւաւոր ստրկութեան շղթաները խորտակելով, իր անձնական պզտիկ սնամիտութիւններէն հրաժարելով խանդավառագին իր տգէտ ճորտութուն խորհեցաւ ու իր հարստեանկան նուէրներու փոխարէն պահանջեց, որ անոր մուծվէն դէպի լոյս առաջնորդուին: Բարեգործութիւններ շատերու կողմէ եղեր են, բարեգործութիւններ կատարուել են մեր մէջ աւելի լայն չափով ու քանակով, բայց հանգուցեալ տիկինը գործը մասնաւորաբար գեղեցիկ ու յուզող պիտի մնայ անոր համար, որ անիկա բարեգործութեան աւելի բան մը բեղուն դաս

մըն է բոլոր հայ կիներուն, և նշանակելի թուական մը հայ կնոջ կենսին մէջ—հայ կնոջ գիտակցութեան թուականը:

Ահա այս պատճառներով տիկին Թագուհի Աւետեանի անուրծ օրերի էր Թէհրանցիներուն համար. ու աւելորդ է ըսել թէ իր մահն ալ մասնաւորաբար ցաւառիթ եղաւ:

Այսօր, ուրեմն, Թէհրանցիները շտապել էին գալ օ. Գէորգ՝ հանգուցեալի յիշատակին մատուցանելու իրանց յարգանքը:

Դարվազա Ղազուրին և Հասանաբադի Թագուհեան երկուեւ դպրոցներու աշակերտները իրանց ուսուցչական խմբով ներկայ էին, հոգաբարձութիւնը՝ իր ասեւնապետով, ասեւնապետիւրդ և անդամներով՝ մասնակից էր տխուր հանդէսին: Եկեղեցիի արարողութիւնից յետոյ, գործակալ տէր Սահակ քանանան շրջապատված քանանաներէ, դպրոցներէ և երկուեւ աշակերտներու երգեցիկ խմբէ միտք հոգեհանգստեան արարողութիւնը:

Եկեղեցին լեցուած էր ժողովրդեան երկուեւ թագաւորութեամբ. աշակերտ, ուսուցիչ, հոգաբարձու, ժողովուրդ իրանց ձեռքին ունէին սուգի շղարշներով լայնթաթված մոմը, որոնց դալուր ու զողող լոյսը՝ հոգեհանգստեան երկար, մեծ յամադճոտ օրհներգութեանց հետ՝ սգական հանգիստաւորութեան յուզումը կը կրկնապատկէր: Տխրութիւնը մեծ ու արտայայտիչ էր մասնաւոր կանանց դասին մէջ, ուր շատերը՝ արտաուտակալած՝ կափոտալին իրենց դժբաղդ հեռաւոր ըլլող՝ որ հազիւ տարի մը կրցաւ իր ճակտին կրել հարսնութեան նարօտը:

Արարողութիւնը աւարտեցաւ. թագաւորութիւնը յամր ու թախաճին ցրուեցաւ եկեղեցիէն ու ես լսեցի, եկեղեցին շրջափակուած հաւաքված ժողովուրդի խմբէ մը հետեւալ խօսքերը, որոնք իրանց միաւորութեան մէջ այնքան խորիմաստ ու անքան պերճաբոս են:

—Հանգուցեալը դուցէ և կրում էր հարսանեկան ալ թանկագին զարդեր. բայց նրանք նրան ընկերացան մինչև գերեզմանի դուռը. իսկ իր միւս զարդը՝ «Թագուհեան» դպրոցը—ը նրան պիտի ընկերանայ գերեզմանից էլ այն կողմ:

Տիրաբն
ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

—Փրանսիայում մօտ օրերումս արտապանվեցին երկու քաղաքական ճառեր: Նրանցից մէկը արտապանեց զինուորական մինիստր Անդրէ, որ ասաց, թէ իրենի ներկայ դրութիւնը մի միջնադէպ է այն մաքսումս, որ տեսւմ է արդէն չորս դար. հարցն այն է, թէ ով կը յաղթէ—յեղափոխութիւնը, թէ նրա հակառակորդները: Կառավարութիւնը և մի-նիստը-նախագահը կը կատարեն իրանց պարտքը, չը նայելով այն բոլոր վերաւորանքներին, որոնց ենթարկվում են նրանք: Զօրքը,—չարունակեց զինուորական մինիստրը,—պէտք է հանրապետական լինի: Զինուորական ծառայութեան երկամեայ ժամանակահատիցը, բոլոր արտօնութիւնների վերաբերման միջոցով, կը հաւասարեցնէ բոլորին և կուժեղացնէ զօրքը: Փրանսիան այժմ չէ կարող զինաթափ լինել, դա ինքնախաբէութիւն և մի և նոյն ժամանակ մի վտանգաւոր փորձ կը լինի: Հանրապետական կուսակցութեան միջուկը հոգում է Փրանսիայի բարօրութեան մասին: Մի այլ մեծ արտապանեց Մէլլին Լյայնադում տեղի ունեցած նախապատրաստական խորհրդակցութեան ժամանակ սենատի ընտրութիւնների վերաբերմամբ: Նա ապացուցանում էր, թէ հանրապետութիւնը ծանր ճգնաժամի մէջ է, որովհետեւ կողջկաթիլաները գերաշուշող ազդեցութիւն ունեն կառավարութեան վրա: Իշխանութիւնը իրանց ձեռքում պահելու համար, Մեդ լինի աւելով, կոյրէկափոխանները պատերազմ յայտարարեցին կրօնական միաբանութիւնների և զօրքի դէմ: Հետեւանք այն եղաւ, որ տեսուորը և արդիւնադործութիւնը ընկնում են օրէցօր, իսկ երկրի ֆինանսական դրութիւնը չափազանց ցաւալի է: Հանրապետութիւնը կուսուտից փրկելու համար, դէպի որը դիմում է նա ամենամեծ արագութեամբ, հարկաւոր է վերադառնալ իսկական հանրապետական տրադիցիաներին, հրաժարվել կոլէկտիվիզմից և իւրացնել միութեան, համագործակցութեան և հաշտութեան քաղաքականութիւնը:

—Ուշադրութեան անհետ թիւգրագի արաքայական պալատում տեղի ունեցած անցքերի մասին տորածված քաղաքիւ սուտ ու քիւլ լուրերը՝ յեղափոխութեան մասնակցողները հարց բարձրացրին վերջին յեղափոխութեան ճշգրիտ պատմութիւնը հրատարակելու վերաբերմամբ: Պատմութիւնը պէտք է պարունակէ իր մէջ թէ յեղափոխութեան մասնակցողների և թէ այլ ականատեսների ցուցումներ: Այդ պատմութեան խմբագրութիւնը պէտք է յանձն առնէ պրօֆէսոր Գէրշլի: Մըւադրութիւն կայ հրատարակելու «պատմութիւնը» նաև Փրանսերէն լեզուով՝ բաժանելու զիպլումաթական ներկայացուցիչներին և ուղարկելու և այլ պետութիւններին:

